

ימי קורבן

גליץ למועדי ישראל בהלכה אגדה ומנהג

הלכות והנהגות לט"ו בשבט מאת הגאון רבי אלעזר זאב רז שליט"א

יבקש מהקב"ה שיזכהו להתחדש ולהתחזק בלימוד התורה.

ה. המנהג אצל האשכנזים והספרדים יחד, לקחת פירות שונים וקטניות ולברך עליהן להשי"ת. ויש טעמים לדבר. ויש במנהג זה "תיקון גדול בכל העולמות" ועוד תיקונים, ואין לזלזל במנהג זה.

ו. הלימוד בשעת האכילה ההיא יהיה במשנה ובזוהר, אודות אותו פרי, כסדר המסודר בספרים. ויש שמזמרים ט"ו שיר המעלות שבתהילים.

ז. יביא "אתרוג" מבושל בסוכר בין הפירות. אך לא יברך על זה "שהחיינו".

א. יום ט"ו בשבט הוא "ראש השנה" לאילנות. ואשר על כן מאז מתחיל תאריך חדש להפרשת תרומות ומעשרות. הנה כי כן ראוי ללמוד וללמד בזמן ההוא הלכות תרומות ומעשרות, והלכות ברכות, ודיני תולעים, לפחות עיקרי הדברים.

ב. ויום הזה - יום ט"ו בשבט הוא יום שמחה ואין אומרים בו וידוי בתפילה, וגם במנחה שלפניו. ואין עושין בו תענית.

ג. הגם שחודש שבט הוא דין, מכל מקום מיום ט"ו לחודש מתהפך לטובה ומתחילין ימי הרחמים.

ד. יום ט"ו בשבט הוא "יום הכנה לתורה". ואשר על כן,

מקורות ההלכה

ד. כתב בקדושת לוי (דף קח.) שמשט"ו בשבט ואילך הוא הכנה למתן תורה. ה. בספר תיקון יששכר (שהיה לפני 400 שנה) כתב "המנהג" של ריבוי מיני פירות. והובא באחרונים. וז"ל: ונוהגים האשכנזים להרבות במיני פירות של אילנות לכבוד שמו של היום. עכ"ל. וסיים בכה"ח: "וכן יש נוהגים בספרד". והגאון יעב"ץ בסידורו (דף שעא) כתב שהוא תיקון גדול בעולמות עליונים! וכתב הג"ר אליהו הכהן מאיזמיר בעל "שבט מוסר" בצואתו לבניו: "בני, הוה זהיר לברך על הפירות בט"ו בשבט שמנהג ותיקין הוא".

ו. במועד לכל חי (סימן ל אות ז) הביא מספר ברכת אליהו, הדעיקר הוא ט"ו פירות וקורים ט"ו פרקים משניות. היינו בכל פרי, ילמוד פרק אחד ממשניות. והם מסכת פאה בכורים ור"ה, סך הכל ט"ו פרקים. והם נגד בריאה, יצירה, עשייה. וגם שיברך על "ריח" האתרוג, (כנגד אצילות), עכ"ד.

ויתכן להסביר. כי הלא יש לנו ג' דרגות: "מחשבה" "דיבור" ו"מעשה". והנה כשאוכלים ומברכים ולומדים הרי מתקשרים כאחד כל הדברים הללו, היינו הברכה והלימוד והאכילה: כי הכונה בברכה - הוא ה"מחשבה". והברכה והלימוד - הוא ה"דיבור". והאכילה - הוא ה"מעשה". ועי"ז מתקדש האכילה.

ז. בספר יפה ללב (סימן תרסד אות טו) כתב: "והאתרוג (שברכו עליו בחג) עושין אותו רוקח מרקחת בסוקא"ר אחר החג, לעלותו על השלחן בליל ט"ו בשבט ר"ה לאילנות בכלל הפירות, שיברכו עליו מאנשי הבית איש או אשה, ומה גם אם היא הרה ללדת" וכו'. ע"כ. וע' בסה"ק ולקחתם לכם ח"ג (עמוד שכ). וכתב הגר"ח בעטרת תפארת (כתר מלכות אות קמז) ש"כשאוכל אתרוג יכוין לתקן חטא אדם הראשון".

והנה יש פוסקים שכתבו שמכיון שכבר בירך "שהחיינו" על האתרוג בחג כבר נפטר בברכת חידושו. ומה גם שי"א שאין ברכת שהחיינו נוהגת כלל על אתרוגים ויוצא הוא מכלל חידושי הפירות. ויש חולקין. ועכ"פ בזה יש 'ספק ברכות' ולהקל. וכ"כ יפה ללב, ובן איש חי (פ' ראה אות יא). וע' בספרי ולקחתם לכם ח"א (עמוד ריח).

א. במשנה (ראש השנה ב.) באחד בשבט ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי. "ובית הלל אומרים בחמשה עשר בו". והלכה כב"ה כידוע. ונפקא מינה לענין "מעשרות". וראוי ללמוד בזמן הזה עיקרי דיני "תרומות ומעשרות", כי הזמן מתאים. ורמז לזה בספר מועד לכל חי (סימן ל אות יא). וכמו כן בדיני "הברכות" גם כן יפה אף נעים ללומדם בזמן הזה כמצוה שהזמן גרמא. וכן ללמוד ענין "זהירות מתולעים".

ב. בשו"ע (סימן קלא סעיף ו) כתב: "נהגו שלא ליפול על פניהם בט"ו באב ולא בט"ו בשבט, ולא בראש חודש ולא במנחה שלפניו". וכתב בכה"ח (אות קא) שהמנהג שגם בט"ו בשבט אין נופלין על פניהם במנחה שלפניו.

וכתב הלבוש (סימן קלא) לפי שכל אלו "ימי שמחה הם". ועוד כתב (בסימן תרפה) טעם חדש: כי הוא ר"ה לאילנות לענין שאין תורמין וכו' לפי שאז יצאו רוב גשמי שנה ומתחילין לחנוט וכו'. "וכיון שזה היא ההתחלה לדבר מצוה עשאוהו כמו יום טוב". ע"כ.

ובשו"ע (סימן תקעב) מבואר דאין להתענות בט"ו בשבט. ע"ש ובב"י. וכן מבואר בדברי מהר"ח בשם האריז"ל בשער הגלגולים (הקדמה לח) "שאסור להתענות בשבת ור"ח וי"ט וט"ו בשבט וט"ו באב".

ג. בזוהר הקדוש (שמות יב.) מפרש הפסוק "ותצפנהו שלשה ירחים", רמז להשמר ולהצפן מפני שלשה חדשים קשים שהן "תמוז טבת שבט". וכתב החיד"א בעבודת הקודש (אות דש): "חדשי טבת שבט הם קשים ח"ו. וטוב לקבוע בכל יום להתחנן לה', שיצילהו לו ולכל בני ביתו ולכל ישראל מכל מיני פורענויות" וכו'. אולם לא כל חודש שבט בכלל ימי הרעה' הם, כי רק חציו הראשון. אבל חציו השני מתחילים החסדים והרחמים להתעורר. וכמו שכבר רמז בספר "אוהב ישראל" (עניני שבט עמוד קו), כי ב"ב צירופי ההוי"ה הנה יש שלא כסדרן אשר מורה על דין. והכסדרן, מורה על החסדים. והנה "שבט" צירופו היה היוצא מר"ת "המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קדש" (ויקרא כז). הרי חצי הראשון במקום שהיה צריך להיות יה, נהפך ונעשה הי שלא כסדרן. אבל חציו השני והי כסדרן. כי מאז אין תגבורת הדין.

יג. יתפלל לאל יתברך ביום זה "שיזכהו לאתרוג כשר טוב ומהודר בסוכות הבא". ויש נוסח תפילה מיוחדת לזה.

יד. מה טוב ויפה לקבל על עצמנו לברך כל הברכות ובפרט "ברכות הנהנין" כהוגן מילה במילה! ולומר: "אנחנו מקבלים עלינו בלי נדר מהיום הזה, לברך כל הברכות כהוגן".

טו. הזהיר בברכות מתקדש כל גופו, ויוכל לזכות ל'רוח הקודש'. ומזכך את החומר שבו. ובשכבו בקבר - התולעים אליו לא יגשו.

ח. אשה הרה תאכל מהאתרוג שברכו עליו בסוכות, וזה סגולה שתלד בנקל בעזרת האל.

ט. האיש אשר נמצא עימו "חרובין" יאכלם בט"ו בשבט. ויש בו טעם על פי סוד.

י. דברי שירות ותשבחות להשי"ת ייכל עם האכילה.

יא. והמנהג שאין עושין הסדר הנ"ל אלא בליל ט"ו בשבט, ולא ביום. אכן אין מניעה למי שירצה לעשות הסדר גם ב"יום".

יב. נתינת "צדקה" ביום ט"ו בשבט ובלילו חשובה מאד. ויש נותנים 'תשעים ואחד' מטבעות על פי הסוד.

מקורות ההלכה

יב. כתב מה"ר חיים פלאגי במועד לכל חי (סימן ל אות י) בשם ספר מעשה הצדקה: דיפריש 'תשעים ואחת' פרוטות לצדקה ביום ט"ו בשבט כמנין "אילן", וגימטריא "מים" עם הכולל. וכמנין "אמן".

יג. על מה שנשנה במשנה (ר"ה ב). "ראש השנה לאילן", כתב מהרצ"א מדינוב בספרו בני יששכר (שבט מאמר ב) וז"ל: ראש השנה "לאילן", לא אמר "לאילנות" כמו באינך. יש לדמז מה "שקבלנו מרבתינו" להתפלל בט"ו בשבט על אתרוג כשר יפה ומהודר, שיזמין השם יתברך בעת המצטרך למצוה וכו'. ומהר"ח בספרו "לשון חכמים" (סימן לח) סידר "פסוקים ובקשה". ע"ש.

יד. כתב האריז"ל זכותו יגן עלינו בשער המצות (פרשת עקב) "דע, כי צריך האדם להזהר בתכלית ב'ברכות הנהנין', כי גוף האדם נהנה מהן ומתקדש בברכות אלו... וגורם שפע עליון באדם". עכ"ל. ובשער רוח הקודש (דף ט) גילה האריז"ל לאמר: עיקר השגת האדם אל 'רוח הקודש', תלויה ע"י "כונת" האדם וזהירות "בברכת הנהנין" וכו', שעל ידם הוא מסייר מהם הקליפות ומזכך החומר "ונעשה זך" לקבל קדושה! עכ"ל.

טו. כתב בספר שפתי כהן עה"ת (פרשת עקב), כל המברך על כל מה שאוכל, "ואינו מכניס לגופו שום דבר בלא ברכה ראשונה ואחרונה". כשמת 'אין התולעים שולטים בגופו'. ע"ש. וראה מ"ש בזה בספר "סימן ברכה" (עמוד שלז).

ח. כתב הג"ר יצחק פלאגי בספר יפה ללב (ח"ב סימן תרסד אות טו) ובכה"ח (שם אות ס) ובספר עץ השדה (תרנח אות יג): שסגולה למקשה לילד שתאכל בליל ט"ו בשבט מן האתרוג (שבירכו עליו בחג). ויפה ללב נראה שתאכל "בשעת הלידה" עצמה ג"כ. והבאתים בספרי ולקחתם לכם (ח"ג עמוד שכ).

ט. מה"ר יוסף חיים בספר עטרת תפארת (בחלק כתר מלכות) כתב כונות שונות לפירות, ובכללם לענין "חרובים" (באות קנ). וסיים שם: "טוב שיאכל חרובין לפחות פעם אחת בשנה ולכוין בהם. ויותר טוב שיהיה זה ביום ט"ו בשבט שהוא ר"ה לאילנות". עכ"ל.

י. זה לשון הרב יעב"ץ בסידורו (עמוד שעא): נהגו להרבות בפירות "ואומר עליהם שירות ותשבחות" וכו'. עכ"ל.

יא. המנהג לעשות את סדר אכילת הפירות והלימוד, בליל ט"ו בשבט ולא ביום. וכמ"ש בספר פרי חדש (עמוד ה) בשם קודמיו שהדפיסו סדר הלימוד. ע"ש. וכ"נ מלשון כה"ח (סימן קלא אות צז). וכתב בפרי חדש (שם) שלכן לא עשו כהמדפיסים שקורין עם סדר "המקרא" לפי שעושים הסדר בלילה ואין קורין מקרא בלילה. ומי שהדפיס המקרא, כמו ר"י מנשה בבגדד שנת תרצ"ו, לפי שיש נהגו לעשות את הלימוד ביום. וע"ש מ"ש על הרב וידל קואינקא זצ"ל. עכ"פ אין מניעה מלעשות הסדר גם ביום.

שו"ת "סימן ברכה"

תשובות ומחקרים בדיני ברכות בנושאים אקטואליים

בין הנידונים: ברכת השלווה, פרכיות אורז, במבה, וופלים, ומאכלים נוספים.

מעוטר במבוא במעלת ושבח הברכות

עם קיצור הפסקים הלכה למעשה

הספר ערוך בשפה ברורה, השוה לכל נפש, מסוגיות הש"ס ועד להכרעות הפוסקים וגדולי דורנו

ניתן להשיג:

058-325-6041

ובחנות: "ספר הספרים"

צומת בר אילן, י-ם

הגליון להצלחת ולרפואת הרב בן ציון בן חנה שליטי"א התינוק שמעון בן אלישבע לאה הי"ד

לעיני ר' יהושע בן מרסל חנה ע"ה

נתבט"מ כ"ח טבת תשע"ה

סא

י"ל ע"י מוסדות "מתן תורה"

ת.ד. 57124 ירושלים

לקבלת הגליון בדוא"ל:

ymekodesh@gmail.com

הגליון בחסות: ספר צ"ח

גרפיקה ועיבוד מקצועי

052-764-7844

האדם עץ השדה

מה שאמרו "ט"ו בשבט ראש השנה לאילן" רומז ל"תורה" שנקרא "עץ החיים". ורומז לאדם שנקרא "עץ". שתחילתו הוא כביכול בט"ו בשבט. ולכן משה רבינו ע"ה התחיל לבאר התורה ה"שליש" ושבעה ימים" שהם מאחד בשבט עד ז' אדר שנפטר. וכמ"ש (דברים א) "ויהי בעשתי עשר חודש (שבט) באחד לחדש הואיל משה באר את התורה הזאת". כי אז בחודש זאת יש התעוררות חדשה. המשפעת על האדם והאילן.

וחודש שבט ר"ת שלום ב'רכה ט'ובה כמ"ש במועד לכל חי (סי' ל). ומט"ו בשבט ואילך הוא הכנה למתן תורה. וה"תורה" נקראת שלום וטוב ובה יש ברכה.

פירות ט"ו בשבט

אורחים רבים היו מסובים סביב שולחנו של הצדיק רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב ז"ע ביום ט"ו בשבט, לחטוף משיירי הפירות המשובחים שהיה עורך על שולחנו ביום זה.

אירע כי שנה אחת הגיעו אורחים רבים, באורח בלתי צפוי, וכך לא הספיקו הפירות לכלל האורחים שהגיעו אצל הצדיק, למרות ההכנות הרבות שהכינו קודם... משהבחין בכך הצדיק ענה ואמר להם: אם פירות אתם מבקשים ביום זה, האספו והגידה לכם איה מקום כבודם. במשנה ריש פאה: אלו דברים שאדם עושה אותם אוכל מפירותיהן בעולם הזה, והקורן קיימת לו לעולם הבא... ותלמוד תורה כנגד כולם.

לכו ותעסקו בפירות אלו, הפוך בה והפוך בה דכלא בה, תאכלו מפרים ותתענגו מטובם, ואחר כך תשאר לכם גם הקורן לחי נצח...

אכן, דברים כפשטם!